

Nr 231.

Av herr **Holmner**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upplåtelse med äganderätt av skogstorp och odlingslägenheter i de sex nordligaste länen.

När statsmakterna för ett tjugotal år sedan utfärdade sina bestämmelser om villkor för bosättning å kronans marker i de norra länen (anläggning av s. k. skogstorp) torde dessa bestämmelser hava betraktats såsom ett första försök, och ingen lærer på allvar tänkt sig annat, än att i framtiden, när utvecklingen nått längre och någon erfarenhet vunnits, ändringar kunde behöva vidtagas, berörande även de under försökstiden redan anlagda skogstörpen.

Sedan dess hava också bestämmelserna i vissa delar ändrats, huvudsakligen ifråga om statens bidrag, varjämte på initiativ av Kolonisationskommittén skapats en del nya former för koloniseringen, vilka senare dock icke beröra de förut anlagda skogstörpen och odlingslägenheterna, som fortfarande grunda sig på *arrendekontrakt* utan möjlighet för innehavaren att kunna med äganderätt förvärva desamma. Om ock denna upplåtelseform kan sägas haft grundade skäl, när den bestämdes, då hela kolonisationsproblemet ännu befanns outrett och varje åtgärd, som nämnts, måste betraktas endast såsom försök, så torde dock den tid nu snart vara inne, då man kan gå till mera definitiva bestämmelser.

Detta synes mig ock så mycket viktigare, som en allmän och enhällig önskan därom förefinnes hos hela den odlarekår, varom här närmast är fråga, och som nu senast tagit sig uttryck i en skrivelse till chefen för jordbruksdepartementet. Skrivelsen är utgången från ett 30-tal skogstörpare och odlingslägenhetsinnehavare vid Juktåns skogstörpskoloni, varjämte det meddelats mig, att massinstämmanden från hela skogstörparekåren planeras. Då skrivelsen torde vara ganska belysande för de åsikter i denna

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 4 saml. 84 häft. (Nr 231—233.) 1

sak, som råda bland de närmast intresserade, har jag ansett mig böra här intaga densamma. Den är av följande lydelse:

»Ända sedan den tid, då det genom ändrad lagstiftning blev tillåtet för oss jord- och hemlösa att slå oss ned på Kronans marker här i obygderna för att bryta bygd och skapa nya hem och jordbruk, har det legat under vid alla svårigheter och mödor en tyst förhoppning om, att de nya jordbruk, som under fattigdom och försakelser grundades, någon gång i framtiden dock skulle bli verkliga *egnahem*, så anordnade och tillmätta, att det bleve möjligt att från desamma erhålla en säker, om ock mödosam och torftig bärkning för ägaren. Det torde ock helt visst hava varit detta hopp, som medverkat till den relativt stora tillslutning, som kolonisationen i form av skogstorps- och odlingslägenhetsanläggningar fått, liksom det utan tvekan varit detta hopp, som kunnat uppehålla modet och energien under den hårda kamp, som oftast fått kämpas, innan vi kunnat komma över den första, allra svåraste tiden och börjat få någon avkastning och lön för mödorna. Men allt efter som tiden gått utan att vi sport något, som kunnat tyda på, att våra förhoppningar i detta avseende skulle vara föremål för statsmakternas åtgärder eller intresse, har hoppet börjat hos mången förblekna, och tider och stunder hava kommit för mången utav oss, då vi till och med måst ångra, att vi börjat med torpen samt därpå nedlagt vårt livs bästa krafter. Vi ha ock under den sistgångna tiden ytterligare haft anledning påminna oss, hur osäker vår ställning i själva verket är, när de utav oss, som först anlade skogstorp och ingingo kontrakt med k. domänstyrelsen, till nästa år ha vår kontraktstid utgången och nu erhållit skrivelser från respektive revirförvaltningar därom jämte anmaning att, *därest vi önskade behålla torpen*, inom viss tid inkomma till domänstyrelsen med *anhållan om förnyad upplåtelse av desamma*. Även om vi tro, att det icke är meningen att ens i något fall förvägra oss att fortfarande besitta våra torp, och även om vi nog inse, att några laga former städse måste finnas och iakttagas för desammas besittande, så ha dock dessa skrivelser för oss med all önskvärd tydlighet ådagalagt, hur ringa rent juridiskt sett våra rättigheter i själva verket äro. Vi ha fördenskull ansett tidpunkten lämplig för en framställning om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av en ändring härutinnan, och samtidigt framlägga våra synpunkter och önskningsar i saken.

Vi vilja då allra först framhålla, att våra önskningsar samstämmigt gå ut på *äganderätt* till våra jordbruk, ehuru vi å andra sidan äro fullt medvetna om de faror, som en oinskränkt *äganderätt* möjligen skulle kunna

medföra och därför ingalunda ställa oss oförstående eller ovilliga mot en sådan inskränkning i den fria ägande- och förfoganderätt, som vi önska erhålla, att lägenheterna säkerställas mot all obehörig spekulation. Här- för kunna ju tänkas olika utvägar, t. ex. en äganderätt liknande den, som tillkommer åboarna på kronohemmanen, eller en bestämmelse om skyldig- het för ägaren att själv bo på och bruka egendomen o. s. v. Men för att en sådan äganderätt skulle vara tillfredsställande ur synpunkten av angelägenheten utav ägarnas möjligheter att, som vi i början antydde, kunna fortleva som självständiga jordbrukare och ha vår nödtorftiga ut- komst och bärgning såsom sådana, så erfordras helt visst dels att torpen och lägenheterna utvidgas ifråga om inägorna eller odlingsmarken så, att varje torp eller lägenhet får en areal av omkring 10 hektar inägojord, dels ock att desamma tilldelas ett lämpligt skogsanslag, tillräckligt för byggnadernas uppförande och underhåll, samt därutöver något tillskott för underhjälpande av jordbruket. Det kan ju för den med förhållandena obekante synas, som om detta vore att ställa anspråken allt för högt, och vi veta fullväl, att det ej överensstämmer med vissa moderna åskåd- ningar, att kronan skulle avhända sig äganderätten till stora arealer mark, men då det å andra sidan ju är både känt och erkänt, att jordbruk i övre Norrland och särskilt i lappmarkerna måste äga stödskog för att kunna bestå och utvecklas, så synes oss de uttalade önskningarna icke vara orimliga, och detta desto mera som vi äro övertygade därom, att vår framtida utkomst och bärgning dock städse skall bliva mödosam och torf- tig. Vi tro ock, att det för staten måste vara av så stor betydelse att ha tillgång till en bofast befolknings arbetshjälp vid skötseln av de stora skogskomplex, som under alla omständigheter lära komma att befinnas i statens ägo, ävensom att denna befolkning utgöres av fria, självständiga odalmän och ej en sorts jordbruksproletariat, som för sin existens måste beständigt understödjas eller vara helt beroende av tillgång till främmande arbete, att detta även måste vara en mycket viktig faktor att räkna med vid frågans avgörande.

Huru nu dessa våra önskringar skulle i detalj bäst låta sig realisera, äro vi naturligen ej skickade att avgöra, men vi våga dock peka på vissa saker såsom varande enligt vår uppfattning nära nog ofrånkomliga för ett rationellt och lyckligt genomförande av de önskemål, vi här framställt.

Främst då ett utbrytande från reviren *av all mark, som lämpar sig för och avses till uppodling*, något som måhända lämpligen kunde ske i sammanhang med ströängarnas indragande till kronan, varom ju lagförslag

redan utarbetats, samt dessa markers ställande under särskild förvaltning eller nämnd, något som vi tro skulle vara synnerligen behöfligt och i och för sig ägnat att högst väsentligt främja koloniseringen. Sedan man sålunda finge en klar överblick över tillgångarna på de olika platserna, kunde en uppdelning lätt verkställas och de gamla lägenheterna först tilldelas fyllnadsskiften, lämpligt belägna, varefter den återstående odlingsmarken borde utläggas i lämpliga lägenheter. Vidkommande husbehovsvirket, så kunde ju två sätt tänkas. Antingen utläggande av ett litet skogsskifte för varje lägenhet eller också rätt till fritt husbehovsvirke från kronoparkerna efter utsyning. För vår del tro vi, att en tilldelning av skiften vore ur nationalekonomisk synpunkt att föredraga, enär detta otvivelaktigt borde medföra en bättre hushållning med husbehovsvirket och dettas utbyte i åtskilliga fall mot mera ekonomiska byggnadsmaterialier. Slutligen en utläggning av *gemensamma* allmänningsskogar för *alla lägenheterna*, både de redan upptagna och bebodda och de nyutlagda, och kunde dessa allmänningar antingen utläggas för varje kronoparks lägenheter, varje revirs eller varje sockens, allt eftersom lämpligast befunnes.

Beträffande slutligen de villkor och bestämmelser, varunder äganderätten skulle erhållas, så våga vi därom ej yttra oss i vidare mån än en uttalad önskan, att dessa villkor måtte ställas så, att de av oss kunna fyllas. Men vi våga dock framhålla såsom ett önskemål, att vid en sådan utredning av hithörande spörsmål, vartill denna vår hänvändelse syftar, utredningen anförtros åt en särskild kommitté, och att i denna kommitté gives plats åt en eller flera sådana personer, som ha egen praktisk erfarenhet i jordbruket i dessa trakter, ävensom åt minst en person ur våra egna led.

Det kunde ju eljest naturligen ligga närmast till hands att anförtra en sådan utredning åt den redan sittande s. k. kolonisationskommittén, men denna kommitté arbetar ju dock efter andra linjer och har väl hittills knappast haft anledning närmare intressera sig för här omhandlade äldre gren av koloniseringen.»

Skrivelsen utmynnar slutligen i en hemställan om åtgärder för att dessa uttalade önsksningar måtte vinna statsmakternas beaktande och varda föremål för en allsidig och opartisk utredning.

Jag delar i det väsentliga dessa av skogstorpens uttalade åsikter och önsksningar.

Vad först beträffar frågan om besittnings- eller äganderätt, så kunna ju skäl anföras såväl för som emot båda dessa upplåtelseformer. För min

egen del anser jag äganderättsformen vara den, som måste hava avgjort företräde, ej minst på grund av dess rent psykologiska inverkan på individen. Vidare böra efter mitt förmenande lägenheterna göras så stora (även i avseende å skogs- och betesmark), att ett verkligt besutet jordbruk kan å desamma åstadkommas. I annat fall skapas här, såsom torparna uttryckt sig, ett slags jordbrukarproletariat och grundas ett motsatsförhållande mellan den förutvarande besittande jordbrukarstammen och dessa kolonister, som kan få mycket menliga följder för framtiden. I detta avseende saknas icke tecken, som tyda på, att fara kan föreligga.

Man hör så ofta en halvt gramse, halvt förebrående underton bakom, när dessa kolonister tala om sina förhållanden och sina möjligheter som jordbrukare, jämförda med hemmansägarnas. Det kan ju ej heller nekas, att deras villkor icke ge den *framtidsutsikt*, som den självägande jordbrukarebefolkningen dock städse haft. Å andra sidan hör man från dessa senare ofta uttryckas farhåga för, att dessa bosättningar skola bli anledning till ökad tunga för kommunerna i olika hänseenden. Man har därför på vissa håll ställt sig t. o. m. avvisande, att ej säga fientlig, mot skogstörpsanläggningarna, vilka tyvärr ej utan fog ansetts åsamka kommunen ökade utgifter för skolor, sjuk- och fattigvård, vägar o. s. v. utan motsvarande ökning i inkomst, enär dessa nybyggare i regel ej ansetts kunna bevillningstaxeras och deras jordbruk varit, såsom tillhöriga kronan, ej underkastade fastighetsskatt. Genom ändringarna i kommunalskatteförordningen bortfaller ju dock denna sistnämnda olägenhet.

En sak, som även torde böra påpekas, är att staten själv genom dessa kolonianläggningar påtager sig ett visst ansvar för kolonisternas framtida existens, som, om det också ej kan juridiskt påvisas, dock icke torde kunna av någon ansvarsmedveten människa bestridas. Det gäller därför lägga koloniseringen så, att staten utan allt för stora svårigheter och uppoffringar i framtiden kan uppbära detta ansvar. Men detta kan enligt mitt förmenande ej ske, om anläggningarna skulle fortgå efter samma linjer som hittills, särskilt beträffande storleken av jordbruken. Det blir en parodi på jordbruk, tillräcklig att binda innehavaren vid hemmet, men icke att göra det möjligt för honom att ens för ett enda tillfälligt inträffande år av depression och driftsinskränkning i trävarurörelsen, som i dessa trakter är den allt dominerande industrien, kunna reda sig på den avkastning detsamma kan ge, varför staten måste vara beredd att *alltid* hava skogsarbeten i gång i närheten av kolonierna, även då sådant är ekonomiskt oriktigt. Alla skäl synas mig sålunda tala för att det vore lyckligt, om

en sådan omläggning och omdaning av dessa torp och lägenheter som den av torparna i ovanintagna skrivelse begärda med det snaraste komme till stånd.

Men för att så skall kunna ske, synes det vara ett huvudvillkor, att den mark, som avses till uppodling, avskiljes från den för skogsbörd avsedda och ställes i fråga om de med upplåtelseorna förenade åtgärderna under särskilda organ, och synes det böra tagas under övervägande, huruvida ej ett sådant avskiljande lämpligen kunde ske i sammanhang med blivande lantmäteriatgärder för inlösen av ströängar. Naturligtvis böra dock dessa marker, om och så länge de bära skog, vara underkastade samma bestämmelser, som gälla för skogarna i orten, och i detta hänseende fortfarande stå under skogsstatens förvaltning.

Vidkommande slutligen framställningen om en särskild kommitté för denna utredning, så är jag visserligen ense med skogstorparne om önskvärdheten av att vid en sådan utredning plats beredes för såväl den praktiska erfarenheten i jordbruket i allmänhet i dessa orter som ock åt torparnas egen syn på saken, men kan däremot ej tillstyrka eller föreslå, att härför tillsättes en särskild kommitté med förbigående av den redan på vissa av berörda spörsmål arbetande kolonisationskommittén, utan bör utredningen enligt mitt förmenande ske i intimaste samverkan med denna. Man skulle i annat fall tydligen riskera, att hela detta vittomfattande utredningsarbete sönderbrötes och förrycktes. Möjligen skulle dock dessa ifrågasatta speciella utredningar kunna anförtros åt en mindre delegation inom kolonisationskommittén, förstärkt med ett par personer från jordbrukarklasserna däruppe i orterna.

Ehuru jag mycket väl kan tänka mig, att emot det förslag till utredning, varuti denna motion utmynnar, skall invändas, dels att frågan redan ligger under utredning, vilket ju kan i så måtto vara riktigt, som även dessa spörsmål ju kunna sägas ligga inom ramen för kolonisationskommitténs uppdrag, dels ock att, då framställning från skogstorparna redan gjorts till regeringen, man kunde anse att saken därmed skulle bli tillräckligt beaktad och prövad. Men det skall dock å andra sidan icke kunna förnekas, att det för dessa vildmarkens pionärer skulle vara av mycket stor betydelse, om riksdagen genom att begära en sådan utredning som här föreslås, särskilt vad beträffar upplåtelseformerna, gäve ett principiellt godkännande åt deras strävan att erhålla äganderätt till lägenheterna.

Med anledning av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda,

dels huruvida och under vilka villkor skogstorp och odlingslägenheter å kronomark i de sex nordligaste länen må kunna upplåtas med äganderätt,

dels om och i så fall angående lämpligaste sättet för de å nämnda kronoegendomar liggande odlingsmarkernas avskiljande från skogsförvaltningen i vad avser deras upplåtande till uppodling och bebyggande, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen må kunna föranleda.

Stockholm den 25 januari 1921.

F. E. Holmner.
